

ΗΜΕΡΙΔΑ

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 10.00 -15.30

Αίθουσα διαλέξεων Κέντρου Ελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Harvard,
Ναύπλιο

Συνδιοργάνωση:

ΔΗΜΟΣ ΝΑΥΠΛΙΕΩΝ
Δ.Ο.Π.Α.Τ.

ΙΔΡΥΜΑ ΒΑΣΙΛΗ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Φιλοξενία:

Κέντρο Ελληνικών Σπουδών Ελλάδος
Πανεπιστήμιο Harvard

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

	Συντονισμός: Βιργινία Ματσέλη
10.00-10.30	Άνοιγμα ημερίδας-χαιρετισμοί: Δημήτρης Κωστούρος, Δήμαρχος Ναυπλιέων Μαρία Ράλλη, Πρόεδρος ΔΟΠΠΑΤ Γεωργία Σαμαρά, Αντιπρόεδρος ΙΒΠ Χρήστος Γιαννόπουλος, Εκτελεστικός Διευθυντής ΚΕΣ Harvard
10.30-11.00	Δημήτρης Γεωργόπουλος, Ιστορικός-αρχαιολόγος «Πως και γιατί φτάσαμε στη Μικρασιατική Καταστροφή»
11.00-11.30	Σούλα Μπόζη, συγγραφέας-ερευνήτρια Λαογραφίας « Η Σμύρνη, η καλλίστη των πασών»
11.30-11.45	Συζήτηση
11.45-12.00	Διάλειμμα
12.00-12.30	Θοδωρής Κοντάρης, Φιλολόγος «Φορεσιές από τα Παλάτια της Προκοννήσου (Μαρμαρά) Μ. Ασίας»
12.30-13.00	Γιώργος Κυριακόπουλος, Ερευνητής της Νεώτερης Ελληνικής Κεραμικής και συγγραφέας «Ταπεινός μάρτυρας του Εθνικού Διχασμού : Ένα σπάνιο ενεπίγραφο λαϊκό κεραμικό της εποχής της Μικρασιατικής Εκστρατείας»
13.00-13.30	Αγγελική Ρουμελιώτη, Υπεύθυνη συλλογών Ιδρύματος Βασίλη Παπαντωνίου «Τα χαλιά και οι μικρασιάτες ταπητουργοί: η συλλογή Τρύφωνα Κουϊκόγλου»
13.30-13.45	Συζήτηση
13.45-14.00	Διάλειμμα
14.00-15.30	Φώτος Λαμπρινός, σκηνοθέτης «Οδοιπορικό στα Φάρασα» Προβολή επεισοδίου της σειράς Μουσικό Οδοιπορικό με τη Δόμνα Σαμίου

Περιλήψεις-Βιογραφικά ομιλητών

«Πως και γιατί φτάσαμε στη Μικρασιατική Καταστροφή»

Η προσφυγιά είναι ένα παγκόσμιο και προαιώνιο φαινόμενο που έχει πολλές αιτίες: πολέμους, λοιμούς, λιμούς κ.ά...

Εάν στρέψουμε το βλέμμα μας στις αρχές του 20ου αιώνα, θα παρατηρήσουμε ότι το ελληνικό κράτος δέχτηκε αλλεπάλληλα κύματα προσφύγων σε διάστημα σχεδόν μιας δεκαετίας (1913-1924).

Ανάμεσα σ' αυτά τα κύματα ξεχωρίζει, ποσοτικά και ποιοτικά, εκείνο των Μικρασιατών προσφύγων που προκλήθηκε από τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Όμως, γιατί φτάσαμε στη Μικρασιατική Καταστροφή; Ποιες είναι οι αιτίες; Μήπως είναι:

Η σχεδόν ανύπαρκτη πολιτική του ελληνικού κράτους, προκειμένου να προστατεύσει την εθνοθρησκευτική ύπαρξη και την οικονομική κυριαρχία του ελληνισμού της Ανατολής;

Η δυτική θρησκευτική προπαγάνδα;

Ο ευρωπαϊκός ιμπεριαλισμός;

Ο αυξανόμενος τουρκικός εθνικισμός;

Η ρευστή πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα εκείνη την περίοδο;

Η «Μικρασιατική Εκστρατεία»;

Η παρούσα ανακοίνωση θα προσπαθήσει, αναλύοντας τα παραπάνω ερωτήματα, να απαντήσει, στο σύντομο χρονικό διάστημα μιας ανακοίνωσης, στο πώς και γιατί φτάσαμε στη Μικρασιατική Καταστροφή.

Ο Δημήτρης Χ. Γεωργόπουλος είναι πτυχιούχος του Ιστορικού – Αρχαιολογικού τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Την περίοδο 1980-1988 εργάστηκε ως φιλόλογος καθηγητής στη Μέση Εκπαίδευση.

Το 1988 εγκατέλειψε τις σχολικές αίθουσες και ανέλαβε την οργάνωση και λειτουργία του Μόνιμου Τοπικού Ιστορικού Αρχείου Ναυπλίου, το οποίο το 1991 αναβαθμίστηκε σε Γενικά

Αρχεία του Κράτους – Αρχεία νομού Αργολίδας, όπου υπηρέτησε ως Αρχειονόμος-

Προϊστάμενος για σειρά ετών μέχρι τη συνταξιοδότησή του το 2017.

Την περίοδο 2001-2009 υπήρξε μέλος της «Θεσμικής Επιτροπής» του «Συνδέσμου Έρευνας Ελληνικής Μετανάστευσης-Βέλγιο», με έδρα τις Βρυξέλλες, και υπεύθυνος των αρχείων του.

Έχει ασχοληθεί με θέματα ιστορίας του νομού Αργολίδας τον 19ο και 20ο αιώνα, με τα αρχεία των μεταναστών στο Βέλγιο και με θέματα οργάνωσης και λειτουργίας των αρχείων των δήμων.

Έχει δημοσιεύσει άρθρα και ανακοινώσεις σχετικά με τα παραπάνω θέματα, καθώς και αυτοτελείς εκδόσεις.

Είναι πρόεδρος του νεοϊδρυθέντος σωματείου «Φίλοι των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ) – Αργολίδας».

« Η Σμύρνη, η καλλίστη των πασών»

Η περίληψη της ομιλίας μου: σκιαγραφεί τη ζωή των Ελλήνων στη Σμύρνη, την άνθιση της οικονομίας, την οικονομική ευμάρεια των Σμυρνίων εμπόρων, μετά τα Ορλωφικά τη μετανάστευση από τον ελλαδικό χώρο και τα νησιά Ελλήνων οι οποίοι διέπρεψαν μαζί με τους γηγενείς κατοίκους από τον 19^ο αι. ως το 1922...

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που δημιουργήθηκαν, ενίσχυσαν τη διάδοση του κοινωνικού εκσυγχρονισμού. Η μεγάλη αγορά με τα χάνια, τα μπεζεστένια, τις στοές που στέγαζαν την εμπορική κίνηση της Σμύρνης κι από δίπλα οι αγορές του επισιτιστικού εμπορίου, όπως οι μεγάλες ταβέρνες και τα μεγάλα χασαπιά και από δίπλα η Αγορά του Φασουλά, το Χιώτικο χάνι, το Κρητικό χάνι όπου εμπορεύονταν τα προϊόντα των ομώνυμων νησιών, τα σεκερτζίδικα με τα παραδοσιακά ζαχαροπλαστεία. Τα ταμπάχανα με τα βυρσοδεψία, τα τσοχατζίδικα με τα τσόχινα υφάσματα, τα γυαλάδικα, τα γουναράδικα, τα κουγιουμτζίδικα με τους χρυσοχόους και άλλα πολλά.

Οι εξοχές, τα προάστια, οι συνοικίες όπου κατοικούσαν οι εύποροι μεγαλοαστοί Λεβαντίνοι και Έλληνες, εκεί επικρατούσε ο ευρωπαϊκός τρόπος ζωής, η επίπλωση των κατοικιών ακολουθούσε την ευρωπαϊκή μόδα, οι αστές και οι μεγαλοαστές ντύνονταν στα ευρωπαϊκά καταστήματα του Φραγκομαχαλά σύμφωνα με τις προταγές της ευρωπαϊκής μόδας... Στις λαϊκές συνοικίες, οι Σμυρνιές διατηρούσαν όλες τις παραδόσεις στις μεγάλες γιορτές του ετήσιου κύκλου...

Στην κουζίνα της Ιωνίας, ιδίως στην κοσμοπολίτικη Σμύρνη, δίπλα στα παραδοσιακά πιάτα της μικρασιατικής ενδοχώρας συνυπήρχαν και τα περίτεχνα εδέσματα της Πολίτικης κουζίνας των Ρωμιών της Πόλης...

Η **Σούλα Μπόζη** γεννήθηκε στην Πόλη. Απόφοιτη του Ζαπτείου Παρθεναγωγείου, σπουδάστρια της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Πόλης• επίσης σπούδασε θεατρολογία και ενδυματολογία, ταυτόχρονα από το 1967 ξεκίνησε την επιτόπια έρευνα και καταγραφή της Μικρασιάτικης και Πολίτικης λαογραφίας.

Από το 1980 ζει και εργάζεται στην Αθήνα. Εξέθεσε λαογραφικές εργασίες, διοργάνωσε εκθέσεις, συμμετείχε σε συμπόσια, έδωσε κύκλους σεμιναρίων για την ιστορία των ελληνικών παραδοσιακών γεύσεων. Επίσης εκτός των άλλων εργασιών της συνεργάστηκε προσφέροντας κείμενα και οπτικοακουστικό υλικό για την Ρωμιοσύνη στο «Μουσείο Πριγκιπονήσεων» στην Πρίγκηπο. Ταυτόχρονα παραχώρησε κείμενο, φωτογραφίες και οπτικό υλικό από το αρχείο της για την Ρωμιοσύνη της Πόλης στην έκθεση που διοργανώθηκε στο Πανεπιστήμιο Bilgi.

Αξιολόγησε και έγγραψε κείμενα για τα εκθέματα (προίκες, εκθέματα, σταμποτά, φορεσιές) στο Λαογραφικό Μουσείο «Φιλίω Χαϊδεμένου» στη Ν.Φιλαδέλφεια (2006). Την περίοδο ανακαίνισης του Χαμάμ στην Πλάκα, το οποίο ανήκει στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης έδωσε από το αρχείο της, φωτογραφικό υλικό από το εσωτερικό λουτρών στην Πόλη, του 18ου-19ου αι. μαζί με μερικές κεντημένες πετσέτες και ειδικό μπακιρένιο δοχείο προίκας από τη συλλογή της.

Έγραψε βιβλία για τις σταμπωτές μαντήλες, τα μεταξωτά υφάσματα της Προύσας, τις γευστικές παραδόσεις της Κωνσταντινούπολης, τις γευστικές παραδόσεις της Θράκης, της Ιωνίας, της Καππαδοκίας, του Πόντου. Επίσης έγραψε τη μελέτη που αναφέρεται στη δημιουργία της πρώτης αστικής συνοικίας του Ελληνισμού, την κοινότητα Σταυροδρομίου-Πέραν, την ιστορία του κινηματογράφου από το Παρίσι στο Πέραν, το γευστικό πολιτισμό των Ρωμιών, κ.ά...

«Φορεσιές από τα Παλάτια της Προκοννήσου (Μαρμαρά) Μ. Ασίας»

Οι φορεσιές από τα Παλάτια του Μαρμαρά φορέθηκαν ως το 1922, με πολλές τοπικές παραλλαγές φυσικά, στα πέντε χωριά της Προκοννήσου, στα γειτονικά

Μαρμαρονήσια, στην Κυζικηνή χερσόνησο, καθώς και στην ευρύτερη περιοχή των μικρασιατικών και των θρακικών παραλίων της Προποντίδας.

Ανήκουν στον τύπο της φορεσιάς με σαλβάρι. Βασικό ένδυμα των γυναικών είναι τα βρακιά, μια φαρδιά και πολύπτυχη βράκα, ραμμένη με υφάσματα βαμβακερά, μάλλινα ή μεταξωτά, ανάλογα με την περίσταση, την εποχή, την κοινωνική θέση ή την ηλικία. Τα σαλβάρια αυτά συνδυάζονταν με διαφόρων ειδών ζακέτα, όπως π. χ. ο λιμπαντές ή το τσιπάκι. Εξαιρετικής ποιότητας ήταν τα ολομέταξα νυφίκια πουκάμισα με τις μπιμπίλες, τις λεπτεπίλεπτες δαντέλες της βελόνας. Το κεφάλι καλύπτεται με ποικίλα κεφαλομάντηλα (π.χ. καλεμκεριά, φλούδες, μαμούκια) δεμένα με τρόπους ανάλογους με τη χρονική στιγμή και την ηλικία, πάνω στα οποία προσάπτονται αυτοσχέδια κοσμήματα (π.χ. μαργαριταρένια σύκαμνα, τρέμ'σες, σταυραϊτοί). Αρμαθιές με τσιντούμπλες, σαντάλες του λαιμού και κοσμήματα πολιτικά ή ευρωπαϊκά στόλιζαν τις γυναίκες των θαλασσινών και των αγροτών του Μαρμαρά.

Η αντρική φορεσιά αποτελούνταν από το πουκάμισο, τη μαύρη βράκα με τη μακριά σέλα που έφτανε κάτω από τη γάμπα, το ταραμπουρίσιο ή άλλο ζουνάρι, το σταυρωτό τσόχινο γελέκι ή το καντιφένιογιαλελί και το φέσι.

Λόγω της συχνής επικοινωνίας με την Κωνσταντινούπολη, ήδη από τα τέλη του 19ου αι. τα γυναικεία σαλβάρια αντικαταστάθηκαν γοργά από μακριά φουστάνια και σουρωτές φούστες, σε συνδυασμό με πολκάκια και αμαζόνες, ενώ οι άντρες άρχισαν να φραγκοφορούν σε μικρότερο βαθμό.

Ο φιλόλογος **Θοδωρής Κοντάρης** ασχολείται με τη λαογραφία και την ιστορία του Ελληνισμού της Μικρασίας, κυρίως των περιοχών Ιωνίας, Αιολίδας και Προποντίδας.

Άρθρα, εργασίες και μελέτες του έχουν δημοσιευθεί σε λαογραφικά βιβλία, επιστημονικά περιοδικά κι εφημερίδες μικρασιατικών σωματείων. Είναι επιμελητής της σειράς «Εξ Ανατολών» των Εκδόσεων Μπαλτά, που εκδίδουν κάθε είδους βιβλία μικρασιατικού περιεχομένου.

Υπεύθυνος του Χορευτικού Ομίλου Νέας Ερυθραίας από το 1981, που έχει στόχο τη διάσωση και διάδοση της πλούσιας μουσικοχορευτικής παράδοσης των Ερυθραιωτών προσφύγων, επιμελήθηκε τους τρεις δίσκους που εξέδωσε το 1991-

94 το Λύκειο των Ελληνίδων Αθηνών με 43 χορούς και τραγούδια από τα Αλάτσατα, την Ερυθραία και τη Σμύρνη, στους οποίους τραγουδούν και παίζουν με αυθεντικό τρόπο πρόσφυγες της πρώτης και δεύτερης γενιάς από τη Ν. Ερυθραία.

Μελέτησε και κατέγραψε επίσης τις φορεσιές των Ελλήνων του Μαρμαρά, της Ερυθραίας και των χωριών της Σμύρνης, με βάση τους πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στη Ν. Ερυθραία και στα Ν. Παλάτια Ωρωπού.

Κάνει συχνά ραδιοφωνικές εκπομπές και διαλέξεις με μικρασιατικά θέματα και έχει τιμηθεί για την προσφορά του στη μικρασιατική ιδέα από πολλά μικρασιατικά σωματεία.

«Ταπεινός μάρτυρας του Εθνικού Διχασμού : Ένα σπάνιο ενεπίγραφο λαϊκό κεραμικό της εποχής της Μικρασιατικής Εκστρατείας»

Παρουσιάζεται μία σπάνια «κουρκουνιά» (άωτο αγγείο νερού) της Σιφνέϊκης παράδοσης με την επιγραφή «Ζήτω ο Τουρκοφάγος Κωνσταντίνος ο ΙΒ΄», μοιρασμένη στις δύο όψεις της κοιλιάς του αγγείου. Εξετάζεται η προέλευση και η χρονολόγησή της και πιθανολογείται πως είναι παραγγελία ενός εγγράμματος βασιλόφρονα Σιφνιού της περιόδου από το 1920 (εκλογές και δημοψήφισμα) έως το 1922 (τέλος της Προέλασης). Μέσα από μία σύντομη ματιά σε παράλληλα λαϊκά αγγεία της εποχής αναδεικνύεται η μοναδικότητά της. Η ομιλία έχει ένα πολύ συνοπτικό χρονολόγιο και ένα επίμετρο για την μερική ή ολική καταστροφή τέτοιων αγγείων μετά το 1922, λόγω των συνεχών πολιτικών αλλαγών, των ασίγαστων παθών και του συνεπαγόμενου φόβου των κατόχων τους να τα εκθέτουν σε κοινή θέα.

Ο **Γιώργος Κυριακόπουλος**, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1958 και σπούδασε νομικά και πολιτικές επιστήμες στην Αθήνα και το Λονδίνο. Εργάστηκε αποκλειστικά σε ελληνικές και πολυεθνικές επιχειρήσεις. Παράλληλα όμως ακολούθησε το μεράκι του για την ελληνική λαϊκή κεραμική, δημιουργώντας την μεγαλύτερη και αντιπροσωπευτικότερη συλλογή στο είδος της (7.500 κεραμικά, χιλιάδες όστρακα από ερειπωμένα ή εν ενεργεία αγγειοπλαστεία καθώς και ένα αρχείο με περισσότερες από 20.000 φωτογραφίες σχετικές με την κεραμική). Από το 2011 κάνει δημοσιεύσεις και δίνει συστηματικά διαλέξεις σε πανεπιστήμια και

αρχαιολογικές σχολές στην Ελλάδα και το εξωτερικό, με θέματα βασισμένα στην συγκριτική μελέτη των αντικειμένων της συλλογής και την πολυετή επιτόπια έρευνά του (δεκάδες συνεντεύξεις από τους τελευταίους αγγειοπλάστες της Ελλάδας και συστηματική φωτογράφιση της εργασίας τους). Την τριετία 2016-19 συνδιοργάνωσε από κοινού με τον Alexandre Farnoux και την Μιμικά Γιαννοπούλου τρεις πολύ επιτυχημένους Κύκλους Νεώτερης Κεραμικής στην Γαλλική Σχολή Αθηνών, όπου σε μία εκτενή σειρά διαλέξεων δόθηκε το βήμα σε Έλληνες και ξένους ερευνητές, παλαιούς και νεώτερους, να παρουσιάσουν την έρευνά τους σε διάφορα σχετικά και συναφή θέματα.

Στα άλλα ενδιαφέροντά του συγκαταλέγονται η ιστορία, η αρχαιολογία, η πολιτική, η Αθήνα και η περιήγηση και φωτογράφιση ερειπωμένων σπιτιών των νησιών του Αιγαίου. Το 2021 εξέδωσε το φωτογραφικό δοκίμιο «Η Αρχαιολογία του Χτες : Ερειπωμένα σπίτια και υποστατικά του Αιγαίου» (Εκδόσεις Ποταμός).

Το 2017 εξέδωσε την συλλογή διηγημάτων «Η Τρισεγγονή της Αραπίνας και άλλες ιστορίες» (Εκδόσεις Εστία), η οποία απέσπασε το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος 2018. Πρόσφατα εξέδωσε και το πρώτο του μυθιστόρημα «Η Περίληψη» (Εκδόσεις Εστία, 2021).

«Τα χαλιά και οι μικρασιάτες ταπητουργοί: η συλλογή Τρύφωνα Κουϊκόγλου»

Η ταπητουργία αποτελούσε τη σπουδαιότερη βιομηχανία της οθωμανικής οικονομίας κατά τον 19ο αι. και τα χαλιά της το μοναδικό εξαγωγίμο βιομηχανικό προϊόν της στη Δύση, εκείνο το διάστημα. Παρόλο που οι μουσουλμάνοι ασχολούνταν με την ταπητουργία (κυρίως στην δυτική Μ.Ασία) από πολύ παλιά, η αύξηση της ζήτησης σε Αμερική και Ευρώπη, η αδυναμία των παραδοσιακών κέντρων στην αύξηση της παραγωγής αλλά και τα φθηνά εργατικά χέρια στην ενδοχώρα δημιούργησαν τις συνθήκες για τη δημιουργία νέων κέντρων παραγωγής. Σε αυτόν τον τομέα η ελληνική και η αρμένικη κοινότητα ξεχώρισαν τόσο με την επιχειρηματική τους δραστηριότητα όσο και στην κατασκευή χαλιών, από τα μέσα του 19ου αι. έως τη Μικρασιατική Καταστροφή, εισάγοντας αλλαγές στην ποιότητα των νημάτων, στις βαφές, στα σχέδια, στην οργάνωση της παραγωγής κ.α.

Ο Τρύφωνας Σταύρου Κουϊκόγλου (Σπάρτη Πισιδίας 1908 - Ναύπλιο 1990) μεταξύ των πολλών επαγγελματικών δραστηριοτήτων του, στην νέα του πατρίδα, σχεδίαζε να ιδρύσει ταπητουργία στο Ναύπλιο την περίοδο του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Με αφορμή 127 σχέδια από χαλιά της συλλογής Τρύφωνα Κουϊκόγλου, που ανήκουν στο Ίδρυμα Βασίλη Παπαντωνίου, η ανακοίνωση θα εστιάσει στο ρόλο της ταπητουργίας στη ζωή των Ελλήνων πριν και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Η **Αγγελική Ρουμελιώτη** έχει κάνει σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό και είναι υπεύθυνη των μουσειακών συλλογών του Ιδρύματος Βασίλη Παπαντωνίου. Ο κύριος τομέας ενδιαφέροντός της είναι το ένδυμα δηλαδή οι ελληνικές τοπικές ενδυμασίες και η μόδα του 19ου και του 20ου αι. Έχει αναλάβει τον συντονισμό και την υλοποίηση πολλών περιοδικών εκθέσεων του ΙΒΠ, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Συνεργάστηκε στο παρελθόν με καταξιωμένους ερευνητές στον χώρο του ενδύματος για την τεκμηρίωση των συλλογών του Ιδρύματος. Συμμετέχει σε έρευνα για τη φορεσιά των Μεθάνων, τις ελληνικές ομάδες ιστορικής αναβίωσης καθώς και στις ερευνητικές ομάδες της Ελληνικής Εταιρείας Ενδυμασιολογίας για τη μοδιστρική και τη σύγχρονη ελληνική μόδα. Συμμετείχε στο project Europeana Fashion και στο Google Arts and Culture. Είναι μέλος του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), του European FashionHeritage Association (EFHA) και μέλος του Δ.Σ. της Ελληνικής Εταιρείας Ενδυμασιολογίας.